

מעדותה של שרה שטרן קטן על פעילות בני עקיבא וועד הקיבוצים בגטו לודז'

ש. כמה אתם הייתם בקבוצה שלך? בואי נדבר על הקבוצה שלך.
ת. אני חושבת שהיינו בוודאי איזה 80 לפחות. בהתחלה. ואחר כך הצטרפו עוד. חלק גר במקום, חלק לא גר במקום.
ש. כמה גרו במקום? בערך. איפה אתם הייתם? איפה אתם ישבתם. את אומרת שהייתם קבוצה D באותיות.
ת. כן. זה היה בית-
ש. אחד?
ת. או שני בתים, אני כבר לא זוכרת.
ש. באיזה רחוב? באיזה מקום? את לא זוכרת?
ת. זה אני לא יכולה להגיד לך את החלוקה, אבל כל זה היה באזור אחד מאוד מאוד מרוכז. זה לא ככה שזה הלך לכיוון הזה וזה, לא, את יכולת, עברת בית אחד, עברת 10 מטרים, את הגעת לבית השני, את עברת 20 מטר את הגעת לבית השלישי של תנועה זו או תנועה אחרת. זה היה כמו בתים באזור צפוף של שכונה. זאת היתה שכונה, שהתנועות היו ממקומות בה על פי ציון של אותיות.
אני לא יודעת אם היו שם שמות של רחובות. את נתקלת בזה?
ש. כן. אולי תתארי לי עכשיו, אחרי שהתארגנתם מה היו הגילאים של אלה שגרו במקום?
אחר כך נדבר על אלה שבאו. אלה שגרו במקום.
ת. 11-12 וגם יותר, עד 17, משהו כזה.
ש. אלה היו החניכים? והמדריכים?
ת. בערך אותו גיל, 17-18, והיו יותר מבוגרים.
ש. את ויצחק זכריאש -

ת. לא, היו שם עוד מדריכים, שלום קופפר, קרולה, טושיה קופלמן. היתה קבוצה שלמה של חניכים ושל מדריכים שהמדריכים היו את השכבה היותר מבוגרת, שהיא היתה חלק מאותה מערכת, כאילו משפחה, שהאחים הגדולים ניהלו את המערכת של כל המבנה הזה. והיו חברות שבישלו, והיו חברות שעסקו בתוכניות תרבות... זאת היתה יחידה רב גילית, של פעילות משותפת שכל קבוצה או כל פרט בקבוצה תרם את חלקו לפי הרמה שלו, וניסינו מצד אחד להעסיק את הקבוצה ואת הצעירים ואת הבוגרים, ומצד שני על ידי העיסוק לתרום אחד לזולתו. לדעתי זאת היתה פעילות מבורכת שתרמה גם לגבי העכשיו, גם לגבי המעמד המידי, החזיקה את בני הנוער בעיסוק שהוא העלה אותו במידה מסוימת, וגם הקל על

הרעב, כי גם המנה שרומקובסקי הקציב, וגם הירקות שאנחנו גידלנו - זאת היתה איזו שהיא תוספת שבלעדיה היה עוד יותר קשה, הרעב היה עוד יותר גדול. אבל בעיקר קשה היום לדון את עצמת הרעב ואת עצמת הסבל מהרעב. אבל ה'ביחד', הפעילות, היא תרמה במידה רבה להתעלות ולהרגשה הזאת של 'עושים משהו'. נדמה לי שבעשייה הזאת היתה תרומה גדולה מאוד מבחינה חברתית חינוכית. אני חושבת, זה לא הקיף עשרות אלפים, זה הקיף מאות, אולי אלף, אולי אלפיים, אבל היו לזה השלכות מעבר.

טרגדיות שהתרחשו בגטו מצאו איזשהו פורקן במסגרת הזאת. מצד אחד אפשר היה לדבר על זה, ולהתחלק ולהיאנח; ומצד שני למצוא אחיזה, משענת. ולזה היה משקל רציני בימים ההם. אי אפשר להשוות את זה לשום תקופה או לשום מצב, כי באמת היה מצב מאוד מאוד מיוחד והפתרון היה מאוד מאוד מיוחד. לא רק אני, אבל אני חושבת שכל אלה שאי פעם נפגשים - 'את זוכרת מה עשינו? את זוכרת איך עשינו?' יום אחד באו והודיעו שמעבר לגבול נתקבלה ידיעה שהגרמנים במפלה. וכבר התחילו לתכנן תוכניות איך, אם הם יברחו, איך אנחנו נתמודד כאן, מה נעשה, איך נעשה את זה. כל קטע של ידיעה או של ידיעה מסולפת או של איזה שהוא דיבור בלתי מבוקר גם לטוב וגם לרע, שימש לאחיזה משום שהיינו מנותקים כל כך. הניתוק החברתי והתרבותי מצא לו כאן איזה שהוא תחליף על ידי ה'ביחד', ועל ידי הקשר. כלומר, הקבוצה הזאת נתנה גם מבחינת משענת, אבל גם מבחינת החלפת דעות, זרימת אינפורמציה בלתי מדויקת, עיבוד אינפורמציה, זה לא משנה. אבל היו חיי חברה במסגרת המלאכותית - איזה שהוא תחליף.

ש. תתארי לי יום אחד כזה בחיים שלכם, מה את זוכרת.
ת. אני ישנתי בבית עם המשפחה שלי. ואחרי בית הספר [-אחרי העבודה] -באתי למארישין. מי שדאגה קודם כל לצד המשקי היתה זהבה אורבך...היא בישלה את ארוחת הצהריים, מה שהילדים ומה שבני הנוער עשו בבוקר היה עבודה בשעות הבוקר בגינה, עיבדו את גידול הירקות, ואחר כך ארוחת הצהריים, ואחר כך היו פעילויות, ושיחות. כפי שפעם אמרתי לך, השירה מילאה שם גם כן תפקיד, השירה, הריקוד מילאו שם תפקיד מאוד משמעותי מבחינה חינוכית. ועיבדו תוכניות של פעולה תרבותית, התכוננו לעשות ערב כזה או פעולה כזאת. היו חיים מלאים של גרעין, אם את רוצה ככה, שפעל במסגרת פנימייתית. על יד זה היתה קבוצה גדולה של כל אלה שבאו מבחוץ, מהעיר, ישנו עם המשפחות שלהם, ובאו ושימשו יחידה. זה לא היה ככה שבאתי אני כאורחת, אלא שחלק גר במקום וחלק לא גר במקום. אבל כולם שימשו את היחידה במלואה.

ש. יצחק זכריאש גר במקום?

ת. לא. גם יצחק לא ישן במקום. יכול להיות שחלקית הוא ישן, אבל חלקית הוא גר עם הוריו, עם אמו.

ש. חלק מאותם מבוגרים יותר כן ישנו במקום?

ת. כן. ישנו במקום.

ש. את היית גם בוועד הזה שלכם? ז"א אולי תספרי לי, איך היתה ההתארגנות?

ת. כאשר הוקמו כל היחידות האלה, הוקם הוועד, אני אפילו לא זוכרת איך זה היה נקרא רשמית. אני חושבת שזה היה השם היה 'המזכירות של הקיבוצים' או של ה- נדמה לי שזאת היתה המזכירות. אנחנו היינו מתכנסים לעתים מזומנות.

ש. כמה זה?

ת. אחת לשבוע או קצת יותר, או לפעמים קצת פחות.

ש. כמה הייתם במזכירות הזאת?

ת. היה אריה טישלר, היה יצחק זכריאש, הייתי אני, היה איש בית"ר גידק, לא זוכרת את השם הפרטי, והיה חילק פוקס והיה עוד חבר אחד מהשומר הצעיר, או שהם היו שני אחים פוקס. היו שני אחים פוקס, היה חילק ועוד אחד, לא זוכרת. על כל פנים אחד והיה עוד חבר אחד שהיה במזכירות מה-

ש. ארסטר [פרסטר?] אחד, מהשומר הצעיר, את זוכרת?

ת. לא. בטוח שזה פוקס. חילק או אחיו, אני לא זוכרת. אנחנו גם ביחד יצאנו מהגטו. חילק, אריה, אני, זכריאש ושלוש קופר. היום האחרון היינו ביחד, ביום האחרון נפרדנו. והיתה לנו מזכירות ונעלם לי - אני חושבת שמשם זילברשטיין היה מטעם הנוער הציוני אתנו, ונעלם לי היומן שאני הייתי כותבת את הפרוטוקולים. היה לנו יומן, כל ישיבה היתה מדווחת, כל החלטה היתה מדווחת... היומן היה באמת מראשיתה של הפעולה עד לסיומה. הכל דווח בתוך היומן הזה, וההחלטות, מה אנחנו עושים ביחד, איך אנחנו מתייחסים לבעיה כזאת או לבעיה אחרת, היתה פעילות חיונית, כלומר זה היה מעקב אחרי הפעילות של התנועות בנפרד, והתנועות ביחד.

ש. את זוכרת נושאים מיוחדים שדיברתם עליהם? תתני לי דוגמה של ישיבה שנחרטה לך בזיכרון.

ת. לא, למשל אירועים כמו יום הצהרת בלפור, איך לחגוג אותו. יום הזיכרון לביאליק, להרצל, ככה, אירועים שיכלו לאחד את כולנו. אלה היו הנושאים שדנו ביחד. אחר כך היו עליות וירידות ביחסו של רומקובסקי לקבוצות החקלאיות. אלה תמיד מילאו אותנו בדאגה. שמענו שהוא לא מרוצה מזה. שמענו שהוא רוצה לחסל את זה. ואז הרבה פעמים היו הדיונים מה לעשות, אל מי לפנות, איך לנהוג וכך הלאה.

ש. מי היו האנשים שפנית אליהם? מהמבוגרים יותר. את זוכרת?

ת. בעיקר ראשקר, היא היה האיש שבאמצעותו העברנו את ההבהרות או בקשות או דרישות לגבי הפעילות שלנו. הרבה זמן לפני שניתנה ההוראה לבטל, היו מצבי משבר כאלה שעומדים לחסל, עומדים לגמור. ואז הפעילות היתה - היו- בין חברי הקבוצות נוצרו קשרים מאוד חיוביים.

ש. בינם לבין עצמם? בין הקבוצות השונות?
ת. בין חברי הקבוצות השונות נוצרו יחסים חיוביים. לא יכולת לתאר לעצמך אזור מצומצם,
מרוכז, עם חילוקי דעות אידיאולוגיים 'על אמת', כמו שנוער רואה את האידיאולוגיה ואת
הרעיון ואת הגישה לנושאים האלה. חברית נוצרו קשרים חיוביים.

מקור: ארכיון יד ושם 10235/ O.3